

La teranyina(ALDC, VII, 1553. La *teranyina*)

La *teranyina* (s. XVI) és el ‘teixit que fa l'aranya amb el fil tenuíssim que segrega, que li serveix per a capturar els insectes de què s'alimenta’; el mot prové de *tela aranyina* que, a través d'una var. assimilada *teraranyina, va passar per haplologia a *teranyina* (s. XVI) (Coromines refusa la procedència llat. de TĒLA ARANEĪNA, del DCVB); var.: *t[e]r[e]nyina* 182, per assimilació vocàlica; *t[a]r[e]nyina* 157, per metàtesi vocàlica de *t[e]r[a]nyina*; *trenyina* (*trenyina d'aranya* 70, *estrenyina* 8), per síncope vocàlica; *teranyinya* 75, 77, per assimilació a la palatal; *t[a]r[a]nyies* 165, per dissimilació de palatals; *esteranyina* 20, amb aglutinació del segment *es-* pres de *esteranyinar* ‘treure les teranyines’; *terarinya* 45/*tirarinya* 51, per dissimilació de palatals (< *teranyinya, *tiranyinya) i/o assimilació a la bategant; *t[a]r[a]tinya* 160, per assimilació a la dental; *t[a]r[a]llina* 156, 172, 175, per similitud fonètica de les palatals [ɲ] = [ʎ] (< *teranyina*) i, per metàtesi, *t[a]ll[ɑ]rina* 179; igualment, per equivalència [ɲ] = [ʒ], *t[a]r[e]gina* 148 i, per síncope, *t[a]rgina* 148, que, per metàtesi, esdevé *tr[ə]gina* 76 i, per aglutinació de *es-*, *estragina* 5, 147 (cf. més amunt *esteranyina*).

L'element *aranya* 24 (o *arany*) (der. *aranyer* 72, 92, 146, 152, 153) és present en aquests compostos (recordem que en llat. inicialment ARANEUS era el nom de l'animal [cf. it. *ragno*] i ARANEĀ, el de la *teranyina*, i que el primer es trobaria en *telarany* i var.): *telaranyia* (< *tela* < llat. TĒLA, der. de TĒXĒRE ‘teixir’), var. *tela d'aranya* (o, simplement, *tela* 19, 34, 114, 127, 158); *tilaranyia* 44; *telarany*, *til[ə]rany* 33 (per influència de *fil*, *filat*), *t[ə]lirany* 15, per metàtesi; *tir[ə]rany* 48, 49, 53, 57, 58, per assimilació a la bategant; *tit[ə]rany* 41/*tit[ə]ranyia* 66, per assimilació a la dental. Queda desfigurat el primer element (*tela-* > *tara-*) en casos

on el segon element és **1**) *aranya*: *tararanyia* (però *t[e]raranyia* 112, *tiraranyia* 12, 38, 44, 54, 59, 64, 65); *taranyiana* 124, 126, 128, 129, 140, 141, 143, 150, 151, 154, 155, amb assimilació a la nasal; *tranyiana* 67, 124; *taranjana* 145; *taraganyia* 130, 131, 135, 136, 138, 139, 142, 144, 149; o bé **2**) *arany*: *tararany* (*estarrarany* 112, 117, *estarrarany* 113); der. *tararanyer* 111, *tararanyero* 100; *taradany* 104, *taradanyer* 89, 93, 99, amb assimilació a la dental; *estarassanyal* 87, 94.

Tel 56, 119, 160 (< llat. tardà TĒLUM, tret de TĒLA) apareix en els sintagmes *tel d'aranya* 70, 96, 173, 180, 186; *tiel d'aranya* 137, amb diftongació de la /ɛ/ arcaica, pròpia del Matarranya; *tel de taradanya* 106. El ‘conjunt de fils entrelaçats’ ha generat *filat d'aranya* 14 o, simplement, *filat* 22 (der. de *filat* < FĪLARE), *tixit de tararanyia* 111 (< *teixit*, der. de *teixir* < TĒXĒRE), *fil d'aranya* 78 (< FĪLUM). La comparació amb una ‘reixa’ explica *reixat* 119, der. de *reixa* (< baix llat. REGIA), amb el der. *enretxat* 132, i amb un ‘garbell’, *criva* 131 (← cast. *criba*) i *porgadora* 132, der. de *porgar* ‘garbellar’ (< PŪRGARE).

Per a un comentari i àrees dels diversos significants romànics, veg. Médélice, 2001 c.

Pel que fa a les àrees i prenent com a punt de partida els lexemes bàsics, el tipus, amb el segment *-ina*, *teranyina*, és sobretot cat. central, val. central i mer., mall., men. i alg.; mentre que amb el segment *-anya/-any*, es troba el tipus *telaranyia* en ross. i punts del mall. i eiv., *telarany/tararany* en nord-occ. i *tararanyia* en val. sept. i tort.

Com veurem al mapa 1017 el nom de la ‘teranyina’ ha passat a ‘aranya’ en una franja occ. del Principat. Són mots normatius *teranyina*, des del DOrt, 1917, i *telarany*, des del DIEC₁, 1995.